

Imrich Esterházi a jeho historiografia pri výskume dejín umenia

Katarína ORVISKÁ

Abstract

Imrich Esterházi is one of the most important 18th century patrons, yet his patronage in present-day Slovakia, Hungary and Croatia has not been analysed. Detailed iconological research on his commissions is lacking as well. The aim of this study is to summarize and briefly analyse his extensive, but still not comprehensively processed, historiography. The latter constitutes the basis for further research, especially in the field of iconology and patronage, and thus will be able to make future research faster and easier. I will focus on literary and archival sources related to the person of the Primate, most of which are still unknown in our region.

Keywords: Imrich Esterházi, historiography, Archdiocese of Esztergom, 18th century art, religious art, baroque, iconology, patronage

Imrich Esterházi (1663/1664–1745, variácie krstného mena: Emericus, Emmerich, Imre, Imbrih, Emerik, Mirko, variácie priezviska: Estoras, Es(z)terházy, Esterhaszy, Esterhazij) patrí k najvýznamnejším mecenášom, cirkevným predstaviteľom a politikom svojej doby. Najviac sa jeho mecenášska činnosť prejavila v okolí Záhrebu, kde sa stal biskupom, a v okolí Bratislavy, kde pôsobil ako prímás, čo bola najvyššia možná cirkevná pozícia v Uhorsku. Podporoval nielen výtvarné umenie, ale aj hudbu, divadlo a literatúru. Bol členom uhorského aj chorvátskeho snemu. Presadzoval niekoľko súdnych, administratívnych a politických reforiem, s jeho príspevom bola v Chorvátsku a neskôr v Uhorsku prijatá pragmatická sankcia. Zachovali sa po ňom texty v latinčine, nemčine, slovenčine, maďarčine a chorváčtine. Bol obľúbencom a tajným radcom cisára Karola VI. (v Uhorsku korunovaný ako Karol III., 1685–1740) a neskôr Márie Terézie (1717–1780). Aktívnym bol aj na poli protireformácie. Patril medzi umiernených

reformátorov a podporovateľov mariánskeho kultu a kultu svätých. Už za jeho života sa o ňom písalo v dobovej tlači a záujem o jeho osobu neklesol počas celého 18. stor.

Napriek jeho nespornému významu však o ňom dodnes nikto nenapísal ucelenú umenovednú štúdiu. Chýba analýza jeho mecenášskej aktivity v dnešnom Chorvátsku, Maďarsku aj na Slovensku, podobne sa nik bližšie nevenoval jeho vzťahu s viedenským dvorom ako možným zdrojom umeleckej / ideovej inšpirácie. Taktiež neboli do hĺbky ikonologicky analyzované ním objednané najvýznamnejšie diela.¹ Historická analýza jeho osobnosti a jej úlohy pri vzniku diel chýba úplne. Cieľom tohto príspevku je zhrnúť a stručne analyzovať jeho obširnu, a pritom dodnes komplexne nespracovanú, historiografiu. Tá predstavuje základ pre ďalší potrebný výskum predovšetkým v oblasti ikonológie a mecenášstva, a umožní urýchliť a uľahčiť budúce výskumy. Venovať sa budem prameňom viažucim sa na osobu

¹ Ako príklad z nášho prostredia si môžeme uviesť súsošie sv. Martina so zobraťom a výzdobu kaplnky sv. Jána Almužníka v Dóme sv. Martina v Bratislave od Georga Raphaela Donne-

ra (1693–1741). Ikonológii súsošia sv. Martina so zobraťom sa venujem vo svojej dizertačnej práci.

prímasa, z ktorých väčšina je v našom prostredí dodnes neznáma.

Čo sa týka literatúry, Imrich Esterházi sa v nej spomína od 18. stor. až do súčasnosti, avšak miera, akou sa tak deje, veľmi kolíše. Na úrovni zmienok v jednej vete či na jednej stránke sa jeho meno uvádza v desiatkach, ak nie stovkách kníh. Stručne analyzovať budem tie zdroje, kde je buď nejakým spôsobom analyzovaný, alebo sa v nich nachádza viac cenných informácií. Zdroje, ktoré prímasa spomínajú len okrajovo, opakujúc bežne dostupné údaje, vynechám.

Aby bolo možné pochopiť pramene viažuce sa na Imricha Esterháziho, musíme poznať základné biografické údaje o jeho osobe. Narodil sa na prelome rokov 1663 a 1664 v Beckove.² Základné vzdelanie získal v Trnave a v Šoprone. V roku 1680 vstúpil do rehole pavlínov. Filozofiu študoval vo Viedenskom Novom Meste, teológiu v Ríme na Collegium Germanicum et Hungaricum. Za kňaza ho vysvätili v roku 1688. Tesne potom cestoval po Taliansku. Po návrate ho menovali profesorom. Jeho prvým pôsobiskom bola Lepoglava, kde tri roky učil filozofiu. Odtiaľ odišiel na univerzitu do Trnavy, kde prednášal filozofiu a teológiu do roku 1695. Následne odišiel do chorvátskeho mesta Remete, kde sa stal predstaveným pavlínskeho rádu. V roku 1706 ho menovali vacovským a o dva roky neskôr záhrebským biskupom. Roku 1723 ho menovali vesprémšským a o dva roky neskôr ostrihomským arcibiskupom a prímasom Uhorska. Túto funkciu

zastával dvadsať rokov až do svojej smrti. Zomrel 6. 12. 1745 v Bratislave, kde ho aj pochovali.³

Pri analýze osoby Imricha Esterháziho treba mať od začiatku na pamäti fakt, že v druhej polovici 17. stor. sa narodili dvaja muži tohto mena, a v prvej polovici 18. stor. jeden. Prímas Imrich Esterházi (1663/1664–1745) je najstarší.⁴ Biskup Imrich Esterházi (1689–1763, niekedy v literatúre uvádzaný ako Imrich Gabriel Esterházi) bol synovcom prímasa a vysokým cirkevným predstaviteľom. Najvyššiu pozíciu získal v roku 1740, kedy sa stal nitrianskym biskupom.⁵ Práve títo dvaja muži bývajú v literatúre najviac zamieňaní, najmä pri katalogizácii a analýze dobových prameňov z 18. stor. Generál Imrich Esterházi (1722–1792) dosiahol vysokú vojenskú funkciu, bol veliteľom pluku cisárskych husárov.⁶ Hoci sa narodil šesťdesiat rokov po prímasovi, často sa s ním dáva do súvisu. V rode Esterháziovcov muselo byť meno Imrich mimoriadne vážene a populárne, keďže aj jeden zo synov generála Esterháziho sa volal Imrich (1763–1838).

Prímas Imrich Esterházi je nielen jednou z najvýznamnejších uhorských osobností prvej polovice 18. stor., ale zároveň aj jednou z najt'azšie spracovateľných. Aj to je zrejme jeden z dôvodov, prečo mu bola venovaná taká malá pozornosť. Väčšinu života sa pohyboval medzi dnešným Slovenskom (Bratislava, Marianka, Šaštín, Trnava), Maďarskom (Šopron, Vesprém, Ostrihom) a Chorvátskom (Záhreb, Remete, Lepoglava), pričom blízke mu zostávalo Rakúsko

² V prípade záujmu o polemiku ohľadom narodenia prímasa Imricha Esterháziho pozri KOLTAI, A.: Császárhű, bőkezű, remete: Eszterházy Imre hercegprímás. In: *Limes*, 2005, č. 3, s. 14.

³ RUSINA, I.: Ikonografia Imricha Esterházyho. In: *Problémy umenia 16–18. storočia. Zborník referátov zo sympózia, 4.–5. marca 1987*. Ed. KRESÁK, F. Bratislava 1987, s. 194; MESZLÉNYI, A.: *A magyar hercegprímások arcképsorozata (1707–1945)*. Budapest 1970, s. 55; NAGY, J.: Esterházy Imre Prímás Alakja Az 1728-1729. Évi Országgyűlés Pasquillusaiban. In: *Fons (Forrás kutatás és Történelmi Segéd tudományok)*, roč. 19, 2012, č. 2, s. 203.

⁴ V odbornej literatúre panuje nejednotnosť v číslovaní menovcov. V slovenskej a maďarskej literatúre býva prímas označovaný rímskym číslom II ako Imrich II. Esterházi na základe toho, že bol druhým ostrihomským arcibiskupom a zároveň druhým členom rodu s týmto menom. V chorvátskej je to

však číslo III., pretože bol tretím generálom pavlínskeho rádu tohto mena. V rámci genealógie sa však pod číslom III. uvádza prímasov synovec. Rod Esterháziovcov mal navyše vlastné číslovanie. V rozsiahlom rodovom kompendiu *Trophaeum nobilissimae ac antiquissimae Domus Estorasiensis in tres dividum partes* sa prímas nečísluje vôbec. Jeho otec bol uvádzaný ako Imrich III. Esterházi a synovec ako Imrich IV. Esterházi. On sám bol uvedený už v roku 1700 ako Frater Emericus. [Anonym]: *Trophaeum nobilissimae ac antiquissimae Domus Estorasiensis in tres dividum partes*. Viennae 1700, rodová rytina s poradovým číslom 157 (2. zväzok) a s. 93 (3. zväzok).

⁵ DIÓS, I.: *Magyar katolikus lexikon. II. kötet. Bor-Éke*. Budapest 1996. Dostupné z: <http://lexikon.katolikus.hu/E/Esterh%C3%A1zy.html> Vyhľadanie 16. 7. 2022.

⁶ KERNY, T.: Huszárkaland Postdamban. Esterházy Imre 1722-1792 rédei síremléke. In: *Magyar Nemzeti Galéria évkönyve*, roč. 1991, s. 245.

(Viedeň, Viedenské Nové Mesto). Časť života navyše strávil v Taliansku (Rím). Údaje o ňom sú vďaka tomu dodnes roztrúsené medzi rôznymi mestami týchto štátov v archívoch aj v knižniciach. Tieto informácie sú pritom veľmi cenné. Nachádzajú sa tu záznamy o zmluvách, potvrdenkách a účtoch diel, ktoré si Esterházi objednal,⁷ administratívne záznamy o jeho štúdiách a vymenovániach,⁸ dokumenty

o jeho pracovnej aktivite.⁹ Najmenej spracovanými sú dokumenty z pozn. 9, dokumenty z pozn. 7 sú spracované čiastočne, avšak stále sa v nich dajú nájsť nové informácie,¹⁰ údaje z pozn. 8 slúžili už v 18. a 19. stor. pri písaní biografii o prímasovom živote.

Mimoriadne vzácnym a obsiahlym prameňom, ktorý môže veľkou mierou rozšíriť poznatky o Esterháziho mecenášskej aktivite, ikonológii ním

⁷ Esztergomi Prímási Levéltár (Primaciálny archív Ostrihom, ďalej EPL), Archivum Ecclesiasticum (1526–1955), I. Archivum ecclesiasticum vetus (1527–1766), I.12. Esterházy Imre egyházkormányzata 1726–1745 (cirkevná správa Esterháziho ako arcibiskupa Ostrihomskej arcidiecézy); EPL, Archivum saeculare (1522–1950), V. Archivum iuridico – oeconomicum et directorale (1773–1855), V.26. Pozsonyi uradalom iratai, fasc. 4–18 (účty k bratislavskému panstvu); EPL, Archivum saeculare (1522–1950), IX. Számvevősegi levéltár (1607–1950), IX.2.10. Pozsonyi uradalom (1676–1826), fasc. 1120–1133 (účty k bratislavskému panstvu); EPL, Archivum saeculare (1522–1950), IX. Számvevősegi levéltár (1607–1950), IX.3. Udvarmesteri számadások (1647–1845), roky 1726–1745 (hospodárske účty a zmluvy obsahujúce finančné náklady spojené s chodom dvora, nachádzajú sa tu napr. informácie o kapele Imricha Esterháziho a iných umelcoch platených cez arcibiskupskú pokladnicu).

⁸ Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej SNA), Archív česnejkej línie rodu Esterházi (Esterházy), fasc. A, č. 4, č. 23, č. 54 (kráľovské diplomy a dekréty o udelení hodností a vyznamenaní členom rodu Esterházi); Magyar Országos Levéltár (Maďarský národný archív v Budapešti, ďalej MOL), Magyar Kancelláriai Levéltár, A 57, Királyi Könyvek 1527–1918: Libri Regii, zv. 31, s. 43–44 (menovanie Imricha Esterháziho a jeho brata Gašpara za grófov); MOL, Magyar Kamara Archivuma, Collationes Ecclesiasticae E229, zv. 4, s. 419–421 (menovanie Esterháziho za vesprémskeho biskupa) a s. 483–485 (menovanie Esterháziho za arcibiskupa); MOL, Magyar Kamara Archivuma, Acta Paulinorum E 153, Liber professorum fratrum, 1655–1776, f. 114r a f. 114v (údaje k vstupu do pavlínskej rehole); Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár (Arcibiskupská knižnica Ostrihom), Matrica Gymnasii tum Academiae Tyrnaviensis, 1616–1693, Batthyány-gyűjtemény, Cat. IX. Lit., Tit. I, f. 368v a f. 374v (Esterháziho študijné údaje z Trnavy); Hrvatski Državni Arhiv (Chorvátsky národný archív v Záhrebe, ďalej HDA), odjel Nadbiskupijskog Arhiva u Zagrebu, Arhiv Zagrebačke nadbiskupije, Libelli supplices, zv. I, č. 44, 47, 48, 50 (informácie k menovaniu Imricha Esterháziho za záhrebského biskupa); Archivio Segreto Vaticano (Vatikánsky apoštolský archív), Archivio della Nunziatura Apostolica in Vienna, Processus canonici, fasc. 308 (informácie o voľbe Imricha Esterháziho za vavcovského biskupa) a fasc. 313 (informácie o voľbe Imricha

Esterháziho za záhrebského biskupa); Österreichisches Staatsarchiv (Rakúsky štátny archív vo Viedni, ďalej ÖSTA), Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Diplomatie und Außenpolitik vor 1848, Staatskanzlei Interiora, Geheime Räte, Geheime Räte: Eb-F, signatúra AT-OeStA/HHStA StK Interiora Geheime Räte 5-44 (menovanie Esterháziho za tajného radcu).

⁹ Archív mesta Bratislavy (ďalej AMB), Magistrát mesta Bratislavy, Inventár úradných kníh, signatúra 2 a 35, Protocollum actionale 1733–1736, s. 407 (poďakovanie mesta Esterháziho za nový hlavný oltár v dóme); AMB, pozostalosť rehole milosrdných bratov, Historia domus, sign. IV B/1/01 (informácie o hlavnom oltári kostola milosrdných bratov v Bratislave, ktorému prímas venoval oltárny obraz); HDA, odjel Nadbiskupijskog Arhiva u Zagrebu, Kaptolski arhiv, Epistolae ad episcopos, zv. L (13. IV. 1707, 21. XII. 1708), zv. LI (4. I. – 22. I. 1709), zv. LII (25. I. – 16. II. 1710), zv. LIII (1. VII. – 31. XI. 1710), zv. LIV (2. XII. 1710 – 31. III. 1711), zv. LV (2. IV. – 30. VIII. 1711), zv. LVI (1. X. – 30. XII. 1711), zv. LVII (1. I. – 30. VII. 1712), zv. LVIII (2. IV. – 29. X. 1712), zv. LIX (2. XI. 1712 – 20. XII. 1713), zv. LX (23. II. 1713 – 29. VI. 1714), zv. LXI (6. VII. – 29. XI. 1714), zv. LXIII (7. IV. – 27. X. 1715), zv. LXIV (1. XI. 1715 – 26. VIII. 1716), zv. LXV (2. IX. – 26. XI. 1716) (dokumenty a korespondencia Imricha Esterháziho ohľadom jeho činnosti počas správy záhrebského biskupstva). Zv. LXVI a nasledujúce zväzky neboli dodnes skúmané; ÖSTA, Finanz- und Hofkammerarchiv, Sonderbestände, Sammlungen und Selekte, Sammlungen und Selekte, Reichsakten, Reichsakten: Geheime Ratsernennungen (Faszikel 182), Esterhazy, fol. 104–108, signatúra AT-OeStA/FHKA SUS RA 298.14.1 a signatúra AT-OeStA/FHKA SUS RA 298.14 (nešpecifikované dokumenty k prímasovej činnosti z rokov 1709–1741); ÖSTA, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Adelsarchiv, Hofadelsakten, Akten, Allgemeine Reihe, Esche-Esterhazy, Esterhazy, Graf Emerich, Inkolat, signatúra AT-OeStA/AVA Adel HAA AR 220.36, fol. 1–20 (údaje k Imrichovi Esterháziho ako inkolátovi).

¹⁰ Ako príklad môže slúžiť štúdia Ladislava Kačica z roku 2014, v ktorej sa podrobne venuje kapele Imricha Esterháziho a jednotlivým hudobníkom. Zdroje k nim čerpal predovšetkým z Primaciálneho archívu v Ostrihome. KAČIC, L.: Kapela Imricha Esterháziho v rokoch 1725–1745. In: *Musicalogica Slovaca*, roč. 5 (31), 2014, č. 2, s. 189–254.

objednaných diel, a zároveň poskytnúť obraz o najrôznejších dobových udalostiach, je korešpondencia medzi ním a jeho tajomníkmi – laickým tajomníkom Gerhardom Corneliom van Driesch (1689 – po 1760)¹¹ a cirkevným tajomníkom Jozefom Ordódy.¹² Ide o niekoľko tisíc navzájom odoslaných listov v latinskom a nemeckom jazyku, z ktorých dodnes bola spracovaná len časť. Vďaka nej však z listov Gerharda Cornelia van Driesch napr. vieme viac o postupe prác na hlavnom oltári v Dóme sv. Martina, použitých materiáloch, transporte súsošia do dómu. Nie je to však jediná korešpondencia, ktorá sa nám zachovala. Ďalšie listinné pramene môžeme nájsť aj v Slovenskom národnom archíve,¹³

Chorvátskom národnom archíve (Hrvatski Državni Arhiv)¹⁴ a dokonca aj v Rakúskom štátnom archíve (Österreichisches Staatsarchiv).¹⁵ Tieto pramene dodnes neboli spracované.

Ďalšiu významnú kategóriu predstavujú tlačene pramene. Imrich Esterházi bol mimoriadne literárne činný.¹⁶ Prvý známy text predstavuje jeho dizertácia z teológie *Theses ex universa theologia sub Auspiciis*, ktorú obhájil na Collegium Germanicum et Hungaricum v Ríme v roku 1687.¹⁷ Počas pedagogického pôsobenia na trnavskej univerzite vydal v roku 1696 zberku svojich teologických prednášok *Theses theologicae. De Jure & Dominio*.¹⁸ Dodnes sa predpokladalo, že v roku 1701, kedy sa stal zástupcom nemeckého provinciála

¹¹ Országos Széchényi Könyvtár (Séčeniho národná knižnica v Budapešti, ďalej OSZK) nemá uverejnené archívne pomôcky ani zoznam fondov. V prípade záujmu o štúdium prameňov ich treba vyhľadať priamo v bádateľni a až následne je ich možné objednať. OSZK, kézirattár, Oct. Lat. 681/1 až 681/20, IV Epistolarum libri; OSZK, kézirattár, fol. lat. 1649, zv. V Epistolae ad Emericum Esterházyum Strigonii Pontificem, 1726–1740.

¹² OSZK, Comitibus Emerici Esterházy Primatis Hungariae Commercium litterarium per secretarium Josephum Ordódy, 1730–1740, fol. lat. 1659.

¹³ SNA, Archív česneckej línie rodu Esterházi (Esterházy), škatuľa 38 a 47 (písomnosti ohľadom Esterháziho rodových majetkov a nešpecifikovaná korešpondencia); SNA, Hodnoverné miesto Bratislavskej kapituly, Capsa S (korešpondencia od cirkevných hodnostárov, najmä od ostrihomských arcibiskupov; nachádzajú sa tu tiež informácie k oltárom v dóme sv. Martina) a capsa T (korešpondencia od cirkevných hodnostárov a cirkevných úradov; akty a účty fundácie sv. Jána Almužníka).

¹⁴ HDA, odjel Nadbiskupijskog Arhiva u Zagrebu, Kaptolski arhiv, Epistolae ad episcopos, zv. L, č. 71 (korešpondencia medzi Imrichom Esterházim a chorvátskym bánom Jánom Pálffyom) a č. 76 (korešpondencia s pápežom Klementom XI. ohľadom menovania za záhrebského biskupa); HDA, odjel Nadbiskupijskog Arhiva u Zagrebu, Kaptolski arhiv, Epistolae ad episcopos, zv. LII, č. 77 (korešpondencia s úradníkmi, paulínskymi predstavenými a súkromnými osobami).

¹⁵ ÖSTA, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sonderbestände: Nachlässe, Familien- und Herrschaftsarchive, Sonderbestände C, Familienarchiv Csáky, Herrschaftsakten (Ungarn, Slowakei, Slowenien), Korrespondenz von Ladislaus Ebergenyi, Briefe von Imre Graf Esterhazy und Janos Fiath an Ladislaus Ebergenyi, signatúra AT-OeStA/HHStA SB Csaky 134-88; ÖSTA, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sonderbestände: Nachlässe,

Familien- und Herrschaftsarchive, Sonderbestände C, Familienarchiv Csáky, Politische Korrespondenz, Korrespondenz des Kardinals Emericus (Imre) Csaky, Briefe von Graf Emericus (Imre) Esterhazy an Kardinal Emericus Csaky, signatúra AT-OeStA/HHStA SB Csaky 9a-324 a Briefe von Imre Graf Esterhazy an Samuel Ebeczky, signatúra AT-OeStA/HHStA SB Csaky 10-372; ÖSTA, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Familienarchive, Harrach Familienarchiv, Familie in specie: Afra – Wenzel, Alois Thomas Raimund Korrespondenz nach Namen, Erd – Fra, Esterhazy, Fürst Emerich Erzbischof, signatúra AT-OeStA/AVA FA Harrach Fam. in spec 66.8.

¹⁶ Pri analýze kníh z 18. stor. stojí pred výskumníkom nečakaná komplikácia. Ešte v 18. stor. sa objavujú anonymné knihy, kde sa dedikácii či názvu venuje viac pozornosti než autorovi. Niekedy sa dokonca na mieste, kde sa bežne uvádza názov knihy spolu s autorom, objavuje dedikácia. Ďalšou bežnou možnosťou je, že sa síce dedikácia objavuje na nasledujúcej strane po titulnom liste ako obyčajne, no na titulnej strane chýba meno autora. Vďaka tomu medzi odborníkmi panuje nesúlad v určovaní autorstva, kedy niektorí považujú spis za anonymný, iní považujú za autora človeka, ktorému bola kniha dedikovaná. V nasledujúcom texte budem autorstvo uvádzať v prípade, že bolo v knihe explicitne uvedené. V prípade, že bola Esterházi prisudzovaná kniha, o ktorej som zistila, že ním napísaná nebola, ju uvediem v rámci prímasy napísaných kníh s upravenou atribúciou. Zároveň budem skracovať názvy kníh 18. a 19. stor. o polovicu vzhľadom na ich dĺžku.

¹⁷ Dizertácia je dnes nezvestná. ESTERHÁZY, E.: *Theses ex universa theologia sub Auspiciis Reverendissimi Patris P. Tyrsi Gonzalez Praepositi Generalis Societatis Jesu publice propugnanda* [...]. Romae 1687.

¹⁸ ESTERHÁZY, E.: *Theses theologicae. De Jure & Dominio, Quas in Congregatione Generali Ordinis S. Pauli, Primi Eremitae Anno M.DC.XCVI. Die XI. Junij Defendendas suscepit Venerabilis Pater Fridericus Geiseler* [...]. Tyrnaviae 1696.

Ferdinanda Kienzla v novej chorvátskej provincii paulínskeho rádu, napísal teologický spis *Conclusiones selectioris theologiae*. Pravdepodobne však bol autorom Ferdinand Malovetz, ktorý odkazoval na Esterháziho prínos pri budovaní tejto provincie.¹⁹

Ante Sekulić vo svojom článku o Imrichovi Esterházi spomína dva ním napísané slávnostné prejavy, ktoré sa mali zachovať ako rukopisy v Lepoglave.²⁰ Prvý prejav oslavuje dejiny a význam lepoglavského paulínskeho kláštora a vzniknúť mal k 300-stému výročiu založenia kláštora v roku 1700. Druhý sa mal venovať pôvodu prvej kapituly novej chorvátskej paulínskej provincie v roku 1701. Ani v jednom prípade však autor nespomína názov prejavov a rukopisy sa nenachádzajú v Záhrebskej národnej a univerzitnej knižnici (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu), Chorvátskom národnom archíve, v Mestskej knižnici v Lepoglave (Gradska knjižnica Ivana Belostenca Lepoglava) ani Archíve Chorvátskej akadémie vied (Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti). Existenciu týchto prameňov bude nutné ďalej skúmať.

Počas pôsobenia v Chorvátsku však Esterházi napísal spisy, ktoré sa nám zachovali. Modlitba k sv. Františkovi Xaverskému predstavuje jeho jediný

zachovaný text napísaný po chorvátsky.²¹ Zaujímavosťou je, že tento text sa zároveň zachoval aj v doslovnom latinskom preklade.²² Ďalším prameňom je príležitostný prejav, ktorý napísal ako záhrebský biskup v rámci svojej diecézy v decembri roku 1713.²³ Tieto rukopisy dokazujú, že Esterházi musel byť autorsky mimoriadne aktívny – najmä v oblasti teologickej literatúry – avšak mnoho textov sa nám do dnešných dní nezachovalo.

Úplne iný charakter než doteraz spomínaná tvorba predstavuje kniha *Illustres Eszterhaziana gentis heroes*, v ktorej sú oslavným spôsobom zhrnuté činy najvýznamnejších Esterházióvcov. Tento text spomína aj fiktívne osobnosti, čo bolo bežné pri tvorbe šľachtických rodových dejín. Hoci sa v doterajšej literatúre ako autor uvádzal Imrich Esterházi, v skutočnosti mu kniha bola dedikovaná a autorstvo nie je explicitne uvedené.²⁴

Najcitovanejšou Esterháziho prácou je úvod k životopisu sv. Jána Almužníka napísaný a preložený do štyroch jazykov – latinského,²⁵ nemeckého,²⁶ slovenského²⁷ a maďarského.²⁸ Hoci sa často uvádza, že napísal celé dielo, ide o starší životopis aktualizovaný Esterháziho úvodom o význame svätcov. Jednotlivé vydania vyšli v Bratislave v roku

¹⁹ MALOVETZ, F.: *Conclusiones selectioris theologiae, quas tempore capituli provincialis primi provinciarum Croatiae et Germaniae canonice unitarum, impugnandas proposuit in celeberrimo candidi [...]*. Labaci 1701.

²⁰ SEKULIĆ, A.: Hrvatski pavlini na stolici zagrebačkih biskupa. In: *Lepoglavski zbornik 1993, Radovi sa znanstvenog skupa Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi*. Zagreb 1994, s. 38.

²¹ Zaujímavosťou je, že hoci sa na začiatku textu uvádza, že bol napísaný v lete roku 1715, už sa tu spomínajú neskoršie Esterháziho tituly vesprémskeho biskupa a ostrihomského arcibiskupa. Ak aj bola modlitba napísaná prvýkrát v roku 1715, zachovaný tlačený text musel pochádzať najskôr z roku 1725. To isté platí aj pre latinskú verziu. ESTERHÁZY, E.: *Molitva k-sz. Otczu Ferenczu Xaveriusu velikomu indianszkomu apostolu*. Zagreb 1715.

²² ESTERHÁZY, E.: *Oratio a celsissimo, ac reverendissimo S. R. I. principe Emerico e comitibus Esterhazy de Galantha, metropolitana Strigoniensis ecclesiae archi-episcopo, & Hungariae primate [...]*. Zagrabiae 1715.

²³ ESTERHÁZY, E.: *Venerabiles in Christo fratres animarum in dioecesi nostra pastores nobis dilecti, Zagrabiae* 1713.

²⁴ [Anonym]: *Illustres Eszterhaziana gentis heroes in utra que republica sacra, et profana, Belli, et pacis artibus omni aevo clarissimae, festis honoribus [...]*. Tyrnaviae 1727.

²⁵ ESTERHÁZY, E.: *Vita S. Joannis Eleemosynarii Alexandrini Patriarchae, ex Antiquo Autographo In Vitas Patrum De verbo excerpta, et Quatuor linguis; Latiná, Germanicá [...]*. Posoniensium 1732.

²⁶ Nemecké vydania sv. Jána Almužníka boli dve – prvé vyšlo v roku 1732, druhé až po prímasevej smrti v roku 1756. ESTERHÁZY, E.: *Leben des heiligen Allmosen-Gebers Joannis Alexandrinischen Patriarchens, aus einer mehr denn tausend Jahr alt bewährten Geschichts-Verfassung unter dem Namen [...]*. Preßburg 1732.

²⁷ ESTERHÁZY, E.: *Žywot S. Jana Almužnara: Alexandrinskeho Patriarchy ze Starodawneg Knihy žywoti Otczuw nazwaneg od slowa do slowa wibraný A sstverim gazikem Latinskim Nemeckým [...]*. Presporok 1732.

²⁸ ESTERHÁZY, E.: *Alamishás Sz. Jánosnak Alexandriai patriárkának Élete. Melly, egy régi, Atyák életekről költ irásból, Szórol Szóra Szedetett, és Négy: ugmint Deák, Német, Magyar, Tót [...]*. Posony 1732.

1732, kedy sa zároveň konala ceremónia prenesenia ostatkov sv. Jána Almužníka do jemu zasvätej novej kaplnky v Dóme sv. Martina. Prímasov osobitý vzťah k tomuto svätcovi dokladá fakt, že jeho menu zasvätil novozaložené bratstvo, ktorého stanovy spísal v samostatnej knihe. V nej sa venuje aj ceremónii prenesenia ostatkov.²⁹

Knižnica Univerzity Eötvösa Loránda v Budapešti (Eötvös Loránd Tudományegyetem) vo svojom katalógu uvádza, že existuje ďalších desať textov napísaných priamo Esterházim.³⁰ V skutočnosti nejde o literárne texty, ale administratívne a administratívno-správne spisy. V nich prímas udeľuje kanonikáty a povolenia, potvrdzuje vykonanie vizitácie a kontroly diecézy a spisuje príspevok na snemové zasadnutie. V týchto prípadoch ide o texty, ktoré majú hodnotu predovšetkým pre cirkevné a právne dejiny, nie dejiny umenia. Výnimku predstavujú len dva texty. V *Inscriptio sacelli divi Joannis Eleemosynarii*³¹ sa venuje nápisu pre Kaplnku sv. Jána Almužníka v Dóme sv. Martina v Bratislave a v *Memoriale Em. Eszterházi, episcopi Zagrabienensis*³² vzdáva hold svojmu zosnulému predchodcovi na ostrihomskom arcibiskupskom stolci, Kristiánovi Augustovi Saskému (1666–1725).

Imrich Esterházi bol aktívnym nielen v oblasti písania najrôznejších prác, ale aj ich objednávaní. V roku 1735, kedy bol slávnostne odhalený nový oltár

sv. Martina v Dóme sv. Martina v Bratislave, bola na jeho príkaz vydaná zbierka žalmov Giuseppe Maria Tomasiho (1649–1713) v latinskom,³³ nemeckom³⁴ a maďarskom jazyku.³⁵ Keďže bol veľkým mecénom hudby, na jeho objednávku vzniklo v Bratislave mnoho oratórií aj príležitostných skladieb od ním platenej kapely. Písomne sa nám zachovali dve knihy oratórií od libretistu Friedricha Sebastianu Syhna a autora hudby Johanna Matthiasa Schenauera, kde sa Esterházi explicitne oslavuje ako mecenas.³⁶ Podobne bol aj mecenasom divadla. Dodnes sa nám zachovala jezuitská školská hra, kde vystupuje postava prímasa Emerica Estora.³⁷ Na jeho príkaz bol tiež vydaný ostrihomský rituál, omšová kniha zachytávajúca jednotnú liturgiu prijatú po Tridentskom koncile.³⁸

O udalostiach zo života Imricha Esterháziho sa zachovalo veľké množstvo prameňov, ktoré boli písané už za prímasovho života. Rozdeliť ich môžeme do dvoch kategórií: 1. spisy, ktoré reagovali na konkrétnu významnú udalosť v prímasovom živote a zväčša mali oslavný charakter; 2. knihy, ktoré sa v niektorej zo svojich kapitol snažili vytvoriť ucelenú biografiu o jeho živote. Autormi boli zväčša teologicky vzdelaní ľudia venujúci sa cirkevným dejinám, predovšetkým cirkevným dejinám paulínskeho rádu.

Prvým obdobím, z ktorého sa nám zachovalo viacero prameňov o Imrichovi Esterházim, predstavuje rok 1725. Tento rok znamenal míľnik v jeho kariére.

²⁹ V tomto spise nie je Esterházi explicitne menovaný ako autor. Mária Malíková a Ingrid Kušniráková vo svojich výskumoch však prišli k uzáveru, že zakladateľom bratstva bol Imrich Esterházi, ktorý zároveň riešil celý jeho administratívny chod. Je teda pravdepodobné, že stanovy musel napísať on. ESTERHÁZY, E.: *Leges et statuta almae Confraternitatis sub nomine Glorioso Sancti Joannis Eleemosynarii Alexandrini patriarchae Posonii in ecclesiae collegiatae S. Martini* [...]. Posonii 1732; MALÍKOVÁ, M.: *Juraj Rafael Donner a Bratislava*. Bratislava 1993, s. 29; KUŠNIRÁKOVÁ, I.: Kult sv. Jána Almužníka v Bratislave v 18. storočí. In: *Svätec a jeho funkcie v spoločnosti II*. Ed. KOŽIAK, R. – NEMEŠ, J. Bratislava 2006, s. 99.

³⁰ Katalóg je dostupný online na oficiálnych stránkach univerzitnej knižnice: <https://opac.elte.hu/Author/Home?author=Esterh%C3%A1zy+Imre+%281663-1745%29%2C+k%C3%B6zrem>. Vyhľadanie 26. 7. 2022.

³¹ ESTERHÁZY, E.: *Inscriptio sacelli divi Joannis Eleemosynarii episcopi Alexandri ab Emerico Eszterházy positi die 28. Octobris 1732*. Posonii 1732.

³² ESTERHÁZY, E.: *Memoriale Em. Eszterházi, episcopi Zagrabienensis, ad cardinalem de Saxonia, primatem Hung*. Nie je známy vydavateľ ani rok vzniku.

³³ TOMASI, G. M.: *Manipulus Piarum Precum, E Psalmis Davidicis* [...]. Tyrnaviae 1735.

³⁴ TOMASI, G. M.: *Kurzer Begriff Andächtiger Gebetter: Aus denen Davidischen Psalmen* [...]. Tyrnau 1735.

³⁵ TOMASI, G. M.: *A' szoltarokbol öszyö-szedett imadsagok* [...]. Nagy-Szombatban 1735.

³⁶ SYHN, F. S.: *Wirkung der schuldigen Pflicht* [...]. Preßburg 1727; Idem, *Freuden=Streit: Oder Die Music in der Music* [...]. Preßburg 1728.

³⁷ JOÓB, Gabriel: *Trophaeum Mártis Ungarici ad Portás Damiatæ erectum. Sive Emericus Estoras Belli-Dux: Ad Portás Damiatæ pro Christiani* [...]. Tyrnaviae 1727.

³⁸ *Rituale Strigoniense: Seu Formula* [...]. Tyrnaviae 1745.

Nielenže mu cisár Karol VI. udelil titul ríšskeho kniežat'a, ale aj funkciu uhorského dvorského kancelára. Zároveň sa stal ostrihomským arcibiskupom, pričom arcibiskupské pálium získal o rok neskôr. V tomto období zároveň oslavoval jubileum šesťdesiat rokov. Na tieto udalosti reagujú tri oslavné a gratulačné spisy.³⁹

Dodnes sa v slovenskej literatúre predpokladalo, že zo slávností päťdesiateho výročia knazstva Imricha Esterháziho (1738) sa zachoval jeden spis podrobne popisujúci celú slávnosť.⁴⁰ V skutočnosti sa zachovalo minimálne šesť ďalších tlačených prameňov.⁴¹ Šlo predovšetkým o slávnostné prejavy a oslavné básne. Tieto dokumenty potvrdzujú, že prí-

mas dbal na sebareprezentáciu a prestíž a bol ochotný na ňu minúť veľa peňazí.

Mesiac po jeho smrti sa konal niekoľkodňový slávnostný pohreb, aký býval zvykom pri úmrtí významných osobností. Aj z tejto udalosti sa zachovalo niekoľko svedectiev – tri pohrebné reči po latinsky,⁴² nemecky⁴³ a maďarsky.⁴⁴ Zároveň sa zachoval dokument stanovujúci slávnostný poriadok pohrebu.⁴⁵

Veľmi zaujímavú kategóriu prameňov predstavujú knižné dedikácie.⁴⁶ Váhu osobnosti Imricha Esterháziho dokladá fakt, že sa v rámci uhorského prostredia dochovalo minimálne dvadsaťdva dedikácií.⁴⁷ V dedikáciách sa najčastejšie zdôrazňuje jeho ríšsky titul a hodnosť prímasa.⁴⁸

³⁹ SZLAVKOVSKY, Benedictus: *Homagiale Vectigal quo Festivè quotannis radiat, divi ceterlaris svi festum recolit Celsissimus, ac Reverendissimus Sac. Rom. Imp. Princeps* [...]. Posonii 1725; [Anonym]: *Figurae ex sacris paginis & scripturis depromptae, honori celebriorique cultui celsi principis Emerici Eszterházi è Galantha dei nrvt ac sacrae sedis Apostolicae Gratia* [...]. Posonij 1726; TANKOVITS, Michael: *Mutus cordialis applausus: Celsissimo Ac Reverendissimo Principi Domino Domino Emerico E Comitibus Eszterházy De Galantha ... Hungariae Primati, Ejusdemque summo & Secretario Cancellario* [...]. Posonij 1727.

⁴⁰ DRIESCH, G. C. van: *Quinquagennalia Sacerdotii sive annus post acceptum Sacerdotium Quinquagesimus. S(acri). R(omani). I(mperii). Principe Emerico Esterházyo* [...]. Pisonii 1738.

⁴¹ KRISAN, Joannes: *Publicus Applausus: Quo Celsissimum Sac. Rom. Imperii Principem Dominum Dominum Emericum è Comitibus Eszterházi, Archi-Episcopum Strigontensem* [...]. Posonii 1738; WAISMAYR, Joseph: *Trost- Und Freuden-Rede: An die Schaaf Von ibren Ober-Hirten/Dem Hochwuerdigsten Des Heiligen Roemischen Reichs Fuersten Und Herrn Herrn Emerico Aus denen Grafen Eszterházi* [...]. Presburg 1738; MACK, Matthias: *Inbilaris Ex Vetustiori Esterházyano De Galantha: IVbILarIs EX VetVstlorI Esterházyano De GaLantha sangVIne proDIens saCerDos Festis Honoribus Reverendissimi Ac Celsissimi Sac. Rom. Imperii Principis* [...]. Posonii 1738; RÉVAY, József: *Iterum sacerdos sive Celsissimus et reverendissimus... Emericus e comitibus Eszterházy, archiepiscopus Strigoniensis* [...]. Posonij 1738; [Anonym]: *Der Preyß Der Botsseeligkeit So Zu unterthaenigster Befrohlockung Des Von dem Hochwuerdigst= Hochgebobrnen Fuersten und Herrn Herrn Emerico Aus dem Hoch=Graeflichen Stammen* [...]. Preßburg 1738; [Anonym]: *Applausus poeticus festis honoribus celsissimi, ac Reverendissimi S. R. I. principis Emerici e comitibus Eszterházi de Galantha, Dei & Apostolicae Sedis Gratiâ Ecclesiae* [...]. Budae 1738.

⁴² KELCZ, Emerico: *Celsissimus, ac Reverendissimus S.R.I. Princeps Emericus E Comitibus Esterházi de Galantha: Dei [...] Laudatione Funebri Celebratus* [...]. Tyrnaviae 1746.

⁴³ FISCHER, Leopold: *Ruhm-würdigste Thaten für Gott und das Apostolische Reich des Hoch-würdigsten Herrn / Herrn Emerici aus denen Grafen Esterházy* [...]. Preßburg 1746.

⁴⁴ PADÁNYI, Márton Biró: *Esther Id est Occulta Abscondita* [...]. Posonyban 1746.

⁴⁵ Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár (Arcibiskupský archív vo Veszpréme), Ordo funebralium Comitum Emerici Eszterházy Archiepiscopi Strigoniensis, 1746, Kollerova zbirka, fasc. 7, č. 4.

⁴⁶ V barokových literárnych textoch zväčša platilo, že dedikácie sa písali tomu, kto finančne prispel k vydaniu knihy. Zároveň však mali význam aj pre samotného vydavateľa. Meno známeho a zámožného človeka, šľachtica a mecena literatúry dodávalo knihe punc kvality, na ktorú čitateľ reagoval a často siahol po knihe práve na základe dedikácie. Na jej zvýraznenie sa využívali ozdobné typy písma, zväčšené litery alebo kolorovanie. Tieto prvky mali pritiahnúť pozornosť a zabezpečiť lepšiu predajnosť. KARABOVÁ, K.: Nenápadné súvislosti dedikácií vo vybraných tlačiach slovenskej proveniencie. In: *Studia Bibliographica Posoniensia 2020*. Ed. AMBRÚŽOVÁ PORIEZOVÁ, M. Bratislava 2020, s. 35–36.

⁴⁷ Kvôli množstvu prameňov vymenujem len mená autorov, prvé tri slová knihy a rok vzniku: [Anonym]: *Spiritualis Hymen Taeda*. 1723; [Anonym]: *Connubium Sacrum Meriti*. 1723; SZDELLAR, Franciscus: *Conclusiones Ex Universa*. 1727; PELTZ, Joannis: *Epistola Sacerdotalis*. 1729; KOLLENICZ, Andreas: *Vita Moriens*. 1729; LEHOTAI, Andreas: *Principia Juris Et Contrarietates*. 1729; [Anonym]: *Die lebend=verstorbene Seele*. 1731; MUTZ, Sebastian: *Doctorum Primas Scholasticorum*. 1732; ERLICH, C. G. von: *Uebungen Menschlicher Weisheit*. 1734; RENDEK, Joannis Josephi: *Institutionum Imperialium*. 1734; SZECSÖDY, Eugenius: *Conclusiones Ex Universa*. 1735; HÖRMONSEDER, Anselm: *Hecatombe Theologica*. 1737; [Anonym]: *Gute leichte und Heylsame Mittel*. 1739; AUGUSTINUS, Aurelius.

Pozoruhodným prameňom o Imrichovi Esterházim napísaným za jeho života je bez pochyb kniha *Trophaeum nobilissimae ac antiquissimae Domus Estorasiensis*⁴⁹ dedikovaná palatínovi Pavlovi Esterházimovi (1635–1713), kde sa nachádza stručná biografická členov všetkých vetiev rodu Esterházi platná k roku 1700. Najviac sa tu zdôrazňuje prímasova vzdelanosť a práca pre paulínsky rád. V rámci cirkevných dejín sa jeho meno spomína vo viacerých knihách, najucelenejšie u Nicolausa Bengera, ktorý mu svoje dielo aj dedikoval,⁵⁰ a Francisca Kazyho.⁵¹ Aj po prímasovej smrti sa pokračovalo vo vydávaní kníh s jeho biografiou. Do dnešných dní sa okrem diela Nicolausa Bengera odkazuje na knihy od Martina Stresku,⁵² Nicolausa Schmittha⁵³, Francisca Babai,⁵⁴ Daniela Farlata⁵⁵ a Gabriela Kolinovicsa.⁵⁶

Imrich Esterházi, podobne ako Georg Raphael Donner, nikdy neupadol do zabudnutia a kontinuálne sa o ňom písalo od jeho smrti až po súčasnosť. Hlavný rozdiel medzi mecenášom a jeho umelcom však tkvie v tom, že o Esterházim dodnes nikto nenapísal monografiu a ani sa hlbšie nezaujímal o jeho osobnosť.⁵⁷ Pri sledovaní jeho historiografie tak nutne narazíme na veľké paradoxy. Aj v 19. stor. sa o ňom naďalej písali biografie a encyklopedické záznamy.⁵⁸ Zväčša ide o biografie, ktoré len dopĺňajú informácie známe už v minulom storočí. Nové informácie väčšinou predstavujú dopĺňajúce údaje k jeho štúdiám, cirkevným a politickým funkciám, prípadne rozvíjajú prímasovu úlohu pri politických reformách. V tomto období sa zároveň začínajú písať prvé odborné knihy venujúce sa Donnerovým

Selectae epistolae polemicae adversus. 1740; BELLARMINO, Robert: *Christianae Doctrinae*. 1742; KÉRI, Franciscus Borgia: *Epitome Historiae Byzantinae*. 1742; SPRENG, Jacobus: *Theologica Patrum Vindicata*. 1742; STANIHURST, William: *Veteris Hominis*. 1742; KOLB, Gregorio: *Series Romanorum Pontificum*. 1742; Idem, *Series Romanorum Pontificum*. 1743; BENGER, Nicolaus: *Annalium Eremi-Coenobiticorum*. 1743; BEL, Caroli Andreae: *PP De Maria Lvdovici*. 1745.

⁴⁸ V rámci chorvátskeho prostredia sa mi podarilo objaviť jednu dedikáciu vo významnom teologickom spise. Stefan IZ ZAGREBA: *Hrana dubovna onchicz kerschanszkeeb Illiti Prodechtva cbesz usze* [...]. Zagreb 1715.

⁴⁹ Tento prameň treba vnímať v kontexte doby – ide o fiktívne vytvorené dejiny rodu s mýtickými predkami, ktoré pretkávajú skutoční členovia rodu. Môžeme predpokladať, že najhodnovernejšími sú údaje o žijúcich členoch zo 17. stor. *Trophaeum nobilissimae ac antiquissimae* (pozn. 4), rodová rytina s poradovým číslom 157 (2. zväzok) a s. 93 (3. zväzok).

⁵⁰ BENGER 1743, c. d. (pozn. 47).

⁵¹ KAZY, Francisco. *Historia universitatis Tyrnaviensis societatis Jesu* [...]. Tyrnaviae 1738.

⁵² STRESKA, Martinus: *Annalium eremi-coenobiticorum ordinis monachorum S. Pauli primi eremitaе, sub Regula Divi P. Augustini Deo Famulantium Volumen Tertium* [...] (rukopis). 1727–1774.

⁵³ SCHMITTH, Nicolaus. *Archi-Episcopi Strigonienses compendio dati, pars secunda*. Tyrnaviae 1758.

⁵⁴ BABAI, Franciscus. *Archi-Episcopi Strigonienses, de utraque republica praeclare meriti, compendio metrico* [...]. Tyrnaviae 1774.

⁵⁵ FARLATO, Daniele. *Illyricum sacrum, vol. 5. Ecclesia Jadertina cum suffraganeis, et ecclesia Zagabriensis*. Venetiis 1775.

⁵⁶ KOLINOVICS, Gabriel. *Nova Ungariae periodus, anno primo gynaeo-cratiae Austriae inchoata* [...]. Budae 1790.

⁵⁷ Tento stav je o to paradoxnejší, ak sledujeme literatúru, kde sa jeho analýza priamo ponúka, a to dejiny rodu a ich umeleckých objednávok. Ako príklad si môžeme uviesť tri knihy venujúce sa tejto problematike. Hoci sa Jakob Perschy a Harald Prickler venujú diplomatickým a mecenáskym aktivitám Esterháziovcov a ich magnátskemu postaveniu, tu jeden z najväčších rodových mecenásov chýba. Ani autori Wolfgang Gürtler a Rudolf Kropf nespomínajú vo svojej knihe prímasa, hoci sa venujú dejinám rodu v 17. a 18. stor. a nimi objednaným dielam. Mátyás Horányi sa venuje mecenášstvu divadla a hudby, a pritom nespomína Imricha Esterháziho, ktorý takisto objednával tieto druhy umenia. PERSCHY J. – PRICKLER H.: *Fürsten Esterházy Magnaten, Diplomaten & Mäzene. Katalog der Ausstellung, Ausstellung der Republik Österreich des Landes Burgenland und der Freistadt Eisenstadt, Schloss Esterházy 28. 4. bis 31. 10. 95*. Eisenstadt 1995; GÜRTLER, W. – KROPF, R.: *Die Familie Esterházy im 17. und 18. Jahrhundert. Tagungsband der 28. Schlaininger Gespräche, 29. September – 2. Oktober 2008*. Eisenstadt 2009; HORÁNYI, M.: *The Magnificence of Eszterháza*. Budapest 1962.

⁵⁸ Spomeňme si dodnes najcitovanejšie: WURZBACH, C. von: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich, enthaltend die Lebensskizzen der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und in seinem Kronländern gelebt haben. Vierter Theil, Egervári-Füchs*. Wien 1858; PALUGYAY, I.: *A kapcsolt-részek (Slavonia-Croatia) történelmi- s jog-viszonyai Magyar-országhoz*. Pozony 1863; HORVÁTH, M.: *Magyarország történelme 7*. Franklin 1873; SMIČIKLAS, T.: *Poniest Hrvatska, Dio drugi*. Zagreb 1879.

dielam pre Dóm sv. Martina v Bratislave, pri ktorých sa spomína meno objednávateľa. Ako si ukážeme neskôr aj na novšej literatúre, už v 19. stor. venovali autori viac pozornosti umelcovi či dejinám dómu než objednávateľovi a tento trend môže byť vidno aj pri ostatných objednaných dielach.⁵⁹

Odborníci skúmajúci Imricha Esterháziho v 20. stor. sa vo väčšine prípadov obmedzili na zhromažďovanie známych údajov z 18. a 19. stor. Spôsob, akým sa na prímasa nahliadalo, taktiež závisí na krajine, kde sa skúmal. Ako si ešte ukážeme, jeho historiografi chýba prirodzený vývoj a rozširovanie známych poznatkov o informácie získané novým výskumom a využívaním rôznych metodík a prístupov. Istý posun možno vidieť až v 21. stor., kedy vzniklo niekoľko článkov tematicky súvisiacich s osobou prímasa. Ich stručnej analýze sa budem venovať neskôr.

Väčšina odborných článkov napísaných v maďarskom prostredí venujúcich sa Imrichovi Esterháziho cituje knihu od Jánoša Esterházyho,⁶⁰ Emila Kisbána⁶¹ alebo Antala Meszlényiho.⁶² Všetci traja autori vo svojich textoch neprekročili rámec sumarizujúcej biografie a často venujú viac úsilia dokazovaniu, že Imrich Esterházi bol Maďar objednávajúci maďarské umenie, než analýze jeho osobnosti. Viac než jeho osobe a vzťahu s viedenským dvorom sa venujú jeho objednávkam, ktoré však takisto neprekráčajú rámec

katalogizačného vymenovania objektov, dnes často nezvestných. Dokonca aj medzi novšími maďarskými článkami venujúcimi sa prímasovi možno nájsť mnoho biografických.⁶³ Podobne ako pri knihách citovaných v pozn. 60–62, ide predovšetkým o zhrnutia známych faktov s dôrazom na maďarské prostredie.

Chorvátska odborná literatúra sa v mnohom nelíši od maďarskej. Aj tu dominujú biografické články. Najviac citovanými autormi sú Janko Barlè⁶⁴ a Ante Sekulić. Ante Sekulić patrí k mimoriadne plodným autorom, Imrichovi Esterháziho venoval jednu kapitolu v knihe, štyri články a jedno encyklopedické heslo.⁶⁵ Vo všetkých prípadoch ide o prímasovu biografiu nadväzujúcu na cirkevné dejiny Chorvátska a chorvátskych paulínov. Najviac sa venuje jeho chorvátskemu pôsobeniu, pričom veľa pozornosti kladie dôvodom, prečo Esterházi patrí medzi chorvátske historické cirkevné osobnosti, hoci sa nedá jeho pôvod dokázať. Podobne ako iní autori pritom zdôrazňuje, že prímas pracoval v prospech Chorvátov a celkovo je v chorvátskej literatúre omnoho viac vyzdvihovaný než v tej maďarskej.

V slovenskom prostredí biografický článok o Esterháziho nevznikol. Existujúce články sú tematicky rôznorodé. Ivan Rusina sa venuje portrétom Imricha Esterháziho v slovenských zbierkach a ich ikonografii,⁶⁶ Katarína Chmelinová a Radoslav Ragač⁶⁷ skú-

⁵⁹ RIMELY, C.: *Capitulum insignis ecclesiae collegiatae Posoniensis: Ad S. Martinum ep. Olim SS. Salvatorem*. Posonii 1880; SCHNE-RICH, A.: Über Donners Martin-Altar zu Pressburg und Stammels Hochaltar in St. Martin bei Graz. In: *Der Kirchen-schmuck, Blätter des Christlichen Kunstvereines der Diözese Seckau*, 1898, roč. 29, č. 3, s. 33–35, č. 4, s. 45–48.

⁶⁰ ESTERHÁZY, J.: *Az Esterházy család és oldalágainak leirása*. Budapest 1901.

⁶¹ KISBÁN, E.: *A magyar pálosrend története 1. 1225–1711*. Budapest 1938.

⁶² MESZLÉNYI 1970, c. d. (pozn. 3).

⁶³ KOLTAI, A.: Esterházy II. Imre. In: *Esztergomi érsekek 1001–2003*. Ed. BEKE, M. Budapest 2003, s. 331–338; KOLTAI 2005, c. d. (pozn. 2), s. 5–20; UJHÁZI, E.: Graf Imre Esterházy, der Fürstprimas und Pauliner (1663–1745). In: *Der Paulinerorden. Geschichte, Geist, Kultur*. Ed. SARBAK, G. Budapest 2010, s. 243–248. – FORGÓ, A.: Esterházy Imre és az aulikus politika a 18. század első évtizedeiben. In: *Fényes palotákban, ékes kőfalokban: Tanulmányok az Ester-*

házy családról. Ed. MACZÁK, I. Budapest 2009, s. 65–87.

⁶⁴ BARLÈ, J.: Biskup zagrebački grof Mirko Esterhazy. In: *Katolički List*, roč. 59, 1908, č. 35, s. 423–425; č. 36, s. 439–441; č. 37, s. 449–451; č. 38, s. 462–464; č. 39, s. 472–475.

⁶⁵ SEKULIĆ, A.: *Remete. Pavlini u Hrvatskoj*. Zagreb 1986; Idem: Šimun Bratulić i Mirko Esterhazy: istaknuti pavlini i zagrebački biskupi. In: *Historijski zbornik*, roč. 44, 1991, č. 1, s. 77–95; Idem: Ugarska velikaška obitelj Esterházy u hrvatskoj povijesti. In: *KAJ*, roč. 25, 1992, č. 5–6, s. 43–52; Idem 1994, c. d. (pozn. 20), s. 32–39; Idem: Biskup Mirko Esterházy. In: *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*. Ed. BATELJA, J. Zagreb 1995, s. 383–391; Idem: Emerik Esterházy. In: *Hrvatski biografski leksikon IV*. Ed. MACAN, T. Zagreb 1998, s. 90–92.

⁶⁶ RUSINA 1987, c. d. (pozn. 3), s. 194–201.

⁶⁷ CHMELINOVÁ, K. – RAGAČ, R.: Päťdesiate výročie kňazstva Imricha Esterházyho. Niekoľko poznámok k takmer zabudnutej barokovej slávnosti v Bratislave. In: *Orbis artium: k jubileu Lubomíra Slavička*. Ed. KROUPA, J. Brno 2009, s. 521–537.

majú oslavu päťdesiateho výročia kňazstva Imricha Esterháziho a jej vzťahu k dejinám umenia.⁶⁸ Ladislav Kačic sa venoval predovšetkým mecenášskym aktivitám prímasa v oblasti hudby so zameraním na ním platenú kapelu a jeho vzťahu s cisárskym dvorom.⁶⁹ V rámci maďarského a chorvátskeho prostredia sa autori zaoberali najmä paškvilmi, ktoré sa snažili posmešným spôsobom dehonestovať Esterháziho a jeho život za reformné snahy v parlamente,⁷⁰ prímasovmu pohrebu a slávnostným príhovorom, ktoré na ňom odzneli,⁷¹ procedúrou voľby Esterháziho za záhrebského biskupa, ktorá ponúka jedinečné svedectvo o jeho charaktere,⁷² zachyteniu prímasa na minciach,⁷³ vzťahu Esterháziho s kapucínmi a ich spoločnej korešpondencii,⁷⁴ vytváraníu rodového kultu Pavlom Esterházim a úlohe Imricha Esterháziho v tomto procese.⁷⁵ Pri vymenovaných článkoch môže prekvapiť fakt, že jednotliví autori vychádzajú predovšetkým z všeobecne známych biografických údajov nachádzajúcich sa v doteraz vymenovaných biografiách,⁷⁶ ktoré dopĺňajú o kon-

krétne pramenný výskum. Nevenujú sa pritom osobe Imricha Esterháziho a jeho vzťahu k skúmanému predmetu, ale samotnému predmetu skúmania.

Tento jav je najočividnejší pri analýzách diel, ktoré objednal Imrich Esterházi, a ich ikonológiu. Ako príklad môžu poslužiť ikonologické analýzy diel objednaných pre Dóm sv. Martina v Bratislave. Väčšina autorov sa venuje výskumu umelca a jeho možnému výtvarnému a myšlienkovému prínosu, sám objednávateľ sa spracúva predovšetkým sekundárne.⁷⁷ Táto problematika je taktiež zaujímavá z teoretického hľadiska. Väčšina autorov nepopisuje metódu, z akej pri interpretácii významu diela vychádza; v texte skôr aplikujú slovo „interpretácia“ či „význam“ než „ikonografia“ alebo „ikonológia“. Časť autorov tak v praxi osciluje na pomedzí ikonografie a ikonológie, pričom je však z výskumných otázok a ponúkaných interpretácií jasné, že ako metodický základ poslúžila Panofského definícia ikonológie z knihy *Meaning in the visual arts*.⁷⁸ Tento jav možno vysledovať aj pri nasledujúcich troch analyzovaných autoroch.

⁶⁸ Touto témou sa podrobne zaoberal aj László N. Szelestei. SZELESTEI, L. N.: Esterházy Imre hercegprímás aranyiméséje (1738). In: *Egyház és reprezentáció a régi Magyarországon*. Ed. BÁTHORY, O. – KÓNYA, F. Budapest 2016, s. 343–360.

⁶⁹ KAČIC 2014, c. d. (pozn. 10); Idem: Oratórium na dvore Imricha Esterházyho. In: *Malé osobnosti veľkých dejín – veľké osobnosti malých dejín VI. Hudba v Bratislave. Príspevky k hudobnej regionalistike. Zborník príspevkov z muzikologickej konferencie, Bratislava 27.-28. jún 2019*. Ed. BARTOVÁ, J. – SZÓRÁDOVÁ, E. Bratislava 2021, s. 92–106.

⁷⁰ NAGY 2012, c. d. (pozn. 3).

⁷¹ DÉRI, E.: Esterházy Imre temetése. In: BÁTHORY – KÓNYA (ed.) 2016, c. d. (v pozn. 68), s. 93–102.

⁷² JUKIĆ, I.: Istražni postupak zagrebačkog biskupa Emerika Esterházya godine 1708. – poimanje suvremenika o biskupovoj osobnosti i slika stanja biskupije. In: *Povijesni prilozi (Historical Contributions)*, roč. 23, 2004, č. 26, s. 135–157.

⁷³ MIRNIK, I.: Spomenica Emerika Esterházyja. In: *Tkalčić: godišnjak Društva za povijesnu Zagrebačke nadbiskupije*, roč. 5, 2001, s. 277–285; SCHEMPER-SPARHOLZ, I.: „... ut nec ovum esse ovo similis valeret ...“ Das anläßlich des 50-jährigen Priesterjubiläums geprägte Münzbildnis des Fürstprimas Emmerich Esterházy von Matthäus Donner. In: *Barockberichte*, 2001, č. 31, s. 84–91.

⁷⁴ BORAK, H.: Da li je zagrebački biskup Esterházy bio kapucin? In: *Bogoslovska smotra*, roč. 55, 1985, č. 1–2, s. 149–158.

⁷⁵ TÓTH, G.: Egy koholmány hosszú árnyéka. Esterházy Pál genealógiai fikciójának utóélete a 18–19. században. In: *Esterházy Pál, a műkedvelő mecénás. Egy 17. századi arisztokrata-életpálya a politika és a művészet határvidékén*. Ed. ACS, P. – BUZÁSI, E. Budapest 2015, s. 357–372.

⁷⁶ Pozn. 60–65.

⁷⁷ Ukázkovým príkladom je obsiahla analýza súsošia sv. Martina v knihe od Jiřího Kostku, kde sa venuje predovšetkým výtvarnej stránke diela a jej možným interpretáciám, pritom objednávateľ a Esterháziho spomína okrajovo. Túto analýzu treba brať s rezervou aj z toho dôvodu, že je príliš závislá na dobovej marxistickej lexike a celý text je podriadený myšlienkam boja protikladov – reformácia bojuje s protireformáciou, poddaní so šľachtou, „pokrokový“ Donner so „zaostalou“ cirkevnou obrazovou tradíciou, a pod. *Donner a jeho okruh na Slovensku*. Ed. KOSTKA, J. Bratislava 1954.

⁷⁸ Na zreteľ treba brať predovšetkým Panofského definíciu zo s. 32: „So I conceive of iconology as an iconography turned interpretative and thus becoming an integral part of the study of art... Iconology, then, is a method of interpretation which arises from synthesis rather than analysis. And as the correct identification of motifs is the prerequisite of their correct iconographical analysis, so is the correct analysis of images, stories and allegories the prerequisite of their correct iconological interpretation...“ PANOFSKY, E.: Iconography and Iconology:

Najobširnejšiu analýzu Imricha Esterháziho a jeho úlohy pri vzniku Kaplnky sv. Jána Almužníka a hlavného oltára v dóme ponúka Mária Pötzl-Malíková. Tá sa vo svojich analýzach venuje predovšetkým výtvarným a ikonografickým otázkam. Na ich základe prináša uzávery, ktorými interpretuje význam diela.⁷⁹ Otázky ohľadom historických okolností vzniku a možných intenciách objednávateľa presahujúcich rámec sebareprezentácie ostávajú nezodpovedané.

Záujem o výtvarnú zložku diela a ikonografiu za účelom interpretovania významu diela mala aj Ingebord Schemper-Sparholz.⁸⁰ Ako jedna z mála naznačuje súvis ikonografie hlavného oltára s cisárskou ikonografiou na dvore Karola VI., ktorú mal zabezpečiť Esterházi ako dvorský radca. Zároveň sa snažila interpretovať odev sv. Martina ako dôkaz národnej ikonografie, pričom však nedefinovala, čo národná ikonografia znamená. Na základe renesančných teoretických spisov sa tiež snaží odhaliť dôvod použitia olova na interiérovú sochu.

Ťažko definovateľné miesto v rámci ikonológie má Miklós Mojzer. V troch svojich článkoch sa venuje ikonológii oltára, z ktorých sa v jednom snaží urobiť

presah k mecenášskym aktivitám Imricha Esterháziho. Odhliadnuc od faktu, že sa články navzájom vyvracajú, v nich Mojzer zastáva špekulatívne a argumentačne nepodložené tvrdenia so silným nacionalistickým podtónom. V článkoch uvažuje, nakoľko mohli vzhľad diela a jeho myšlienkovú náplň ovplyvniť najrôzno-rodejšie – a navzájom protichodné – ikonografické témy. Na záver pritom neponúka jasné stanovisko, iba úvahu, že niektoré z ním vymenovaných tém mohli potencionálne zohrať nejakú úlohu.⁸¹

Najpodrobnejšiu ikonologickú analýzu napokon nevytvoril historik umenia, ale teológ.⁸² Jozef Hal'ko sa zameral primárne na historické okolnosti vzniku oltára a úlohu teológie pri myšlienkovvej náplni diela. Je jedným z prvých autorov, ktorý dáva oltár do súvislosti s korunovačným rituálom. Zároveň si ako jeden z prvých uvedomil možný súvis vzhľadu sochy sv. Martina s Gašparom Esterházim, bratom prímasa, ktorý bol husárskym veliteľom a jeho uniforma vzhľadom odpovedá uniforme sv. Martina.⁸³

Analýze hlavného oltára v Dóme sv. Martina v Bratislave bolo venovanej veľmi veľa pozornosti. Väčšina analýz však má popisnejší charakter⁸⁴

An Introduction to the Study of Renaissance Art. In: Idem, *Meaning in the visual arts*. New York 1955, s. 32.

⁷⁹ Medzi hlavné tézy patrí predpoklad, že sv. Martin bol zachytený v uhorskom odevu, pretože bol v čase vzniku oltára považovaný za uhorského svätca a takéto vyobrazenie bolo obzvlášť výhodné preto, že pred oltárom boli korunovaní uhorskí králi. Patrí tiež medzi autorov, ktorí v črtách tváre sv. Martina vidia omladené črty tváre Imricha Esterháziho, čím sa má so svätcom identifikovať. MALÍKOVÁ 1993, c. d. (pozn. 29), predovšetkým s. 38–41; Idem: Georg Raphael Donner: Sv. Martin so žobrákom. In: *Pamiatky a múzeá*, 1992, č. 5–6, s. 28–30.

⁸⁰ SCHEMPER-SPARHOLZ, I.: Lovasszobor az oltáron: gondolatok Georg Raphael Donner pozsonyi fooltáráról, Josef Thaddäus Stammel gráci Szent Marton-oltárával összehasonlítva. In: *Művészettörténeti értesítő*, roč. 45, 1996, č. 3–4, s. 157–168.

⁸¹ Ako príklad si môžeme uviesť možné predlohy súsošia. Podľa Mojzera to mohli byť kráľovské jazdecké pomníky, ikonografia sv. Juraja s drakom, antické spisy od Seneca alebo antická mytológia viažuca sa najmä na boha Apolóna. Zároveň vidí v zobrazení národný pomník, ktorý spája ľud, národ, štát, čo je s prihliadnutím na miesto a dobu vzniku mimoriadne nepresné tvrdenie. Sv. Martina vidí ako „domáceho“ uhorského svätca aj Esterháziho a v žobrákovi podobajúcom sa na Poseidona zase ukrytú božskosť aj Ježiša. MOJZER, M.:

Egy jelmezec mecenás. Esterházy Imre hercegprímás. In: *Sub minervae nationis praesidio*. Ed. TÓKEI, F. Budapest 1989, s. 64–70; Idem: Donner egykori pozsonyi főoltáráról. In: *Művészettörténeti értesítő*, roč. 41, 1992, č. 1–4, s. 36–44; Idem: Die szenische Ordnung des Pressburger Hochaltares von Georg Raphael Donner. In: *Donner. 1693 – 1741. Katalog der Ausstellung: Unteres Belvedere 2. Juni bis 30. September 1993*. Ed. KRAPF, M. Wien 1993, s. 101–107.

⁸² V tomto prípade treba vnímať pojem ikonológia s rezervou. Ak chápeme ikonológiu v najširšom možnom význame slova ako metódu skúmajúcu význam umeleckého diela v rámci kultúry, v ktorej bolo vyhotovené, môžeme vnímať aj interpretáciu významu diela teológom z teologicko-historického hľadiska ako ikonológiu.

⁸³ HAEKO, J. – KOMORNÝ, Š.: *Dóm: Katedrála sv. Martina v Bratislave*. Bratislava 2010, predovšetkým s. 332, 334, 337–340, 351, 354.

⁸⁴ PIGLER, A.: *Georg Raphael Donner*. Leipzig 1929; KOVÁCS, P.: *Donner*. Budapest 1979; RUSINA, I.: *Renesančná a baroková plastika v Bratislave*. Bratislava 1983; ZÁRY, J.: *Dóm sv. Martina v Bratislave*. Bratislava 1990; JL [Jozef Lenhart]: heslo: G. R. Donner: Sv. Martin so žobrákom. 1734–1735. In: *Barok*. Ed. RUSINA, I. Bratislava 1998, s. 434; SZELESTEI, L. N.: Adalékok Esterházy Imre hercegprímás mupártolásához. In: *Művészettörténeti értesítő*, roč. 50, 2001, č. 3–4, s. 285–292.

a sumarizuje úvahy, ktoré sa objavujú v iných ikonologických analýzach. Zároveň si na nich môžeme všimnúť, že sa tu opakujú všeobecne známe fakty zo života Imricha Esterháziho, ktoré nie sú ďalej analyzované. Podobný jav môžeme vidieť aj pri analýzach iných ním objednaných diel.⁸⁵

Do dnešných dní neexistovala ucelená historiografia, ktorá by zhromaždila pramene a literatúru zo všetkých krajín, kde prímas pôsobil, a zároveň tieto zdroje stručne analyzovala. Tento článok tak predstavuje svojho druhu prvú syntézu, ktorá prináša množstvo nových prameňov, v našom prostredí až dodnes neznámych. Zároveň nám historiografia Imricha Esterháziho nielen umožňuje a uľahčuje ďalší výskum v oblasti ikonológie a mecenášstva ním objednaných diel, ale aj rozširuje pohľad na jeho osobnosť.⁸⁶ Ukázali sme si, že Imrich Esterházi bol

plodným autorom a objednávateľom najrôznejších teologických textov, oratórií a náboženských divadelných predstavení. Tieto texty svedčia o jeho silnej protireformačnej politike, no taktiež o mimoriadne plodnej mecenášskej aktivite najrôznejších druhov umenia. Dvadsaťštyri doteraz neznámych dedikácií nám vypovedá o veľkej spoločenskej popularite a váhe jeho osobnosti. To zároveň dokladajú aj v našom prostredí dodnes neznáme slávnostné prejavy a pohrebné reči spísané pre Esterháziho významné životné udalosti. Podobný obraz dokladá aj literatúra spísaná za jeho života. Pramene viažuce sa k jeho rozsiahlej mecenášskej, politickej a cirkevnej aktivite sa zachovali v Bratislave, Ostrihome, Budapešti, Viedni, Záhrebe aj vo Vatikáne. Je isté, že v archívoch a knižniciach nielen týchto miest sa môžu nachádzať ďalšie cenné údaje, kvôli ktorým bude nutný ďalší výskum.

⁸⁵ Vid' AGGHÁZY, M.: Neu entdeckte Werke G. R. Donners und seines kreises aus der Gegend von Pressburg. In: *Acta bictoriae atrium*, 1954, č. 1–2, s. 65–80; VOIT, P.: *Franz Anton Pilgram*. Budapest 1982; GALAVICS, G.: Antonio Galli Bibiena in Ungheria e in Austria. In: *Acta Historiae Artium*, roč. 30, 1984, č. 1–2, s. 177–263; RUSINA, I.: *Marianka*. Bratislava 1992; FIDLER, P.: Georg Raphael Donner. Baudirektor und Architekt? In: *Georg Raphael Donner, Einflüsse und Auswirkungen seiner Kunst. Die Beiträge des im Juli 1993 von der Österreichischen Galerie im Belvedere veranstalteten Symposiums*. Ed. SCHEMPER-SPARHOLZ, I. Wien 1998, s. 149–164; BODA, Z.: Alamizsnás Szent János kultusza és annak emlékei

Magyarországon. In: *Történelem-kép. Csillagozás Szemelvények múltj és művészet kapcsolatából Magyarországon*. Ed. MIKÓ, Á. – SINKÓ, K. Budapest 2000, s. 220–230; SERFŐZŐ, S.: *A sasvári pálos templom és a kegyeszobor kultusza a 18. században* (dizertácia). Budapest 2007; KRÁL, É.: Az Esterházy család művészeti mecenatúrája. In: *Az Esterházy család cseszneki ágának történetéről I*. Ed. MÁRKUSNÉ VÖRÖS, H. Veszprém 2013, s. 101–114.

⁸⁶ Podrobnej analýze osobnosti Imricha Esterháziho vo vzťahu k hlavnému oltáru sv. Martina v Dóme sv. Martina Bratislave sa budem venovať v budúcom článku.

Imrich Esterházi and his Historiography in Art History Research

Résumé

The aim of this study is to summarize and briefly analyse extensive, but still not comprehensively processed historiography of Imrich Esterházy. The main emphasis was placed on literary and archival sources related to the person of the primate, most of which are still unknown in our region. Thanks to these sources, it was also possible to discover that Imrich Esterházy was a prolific author and commissioner of various theological texts, oratorios and religious theatre performances. He certainly wrote *Theses ex universa theologia sub Auspiciis; Theses theologicae. De Jure & Dominio; Molitva k-sz. Otczu Ferenczu Xaveriussu, Oratio a celsissimo, ac reverendissimo S. R. I. principe Emerico e comitibus Esterhazy; Venerabiles in Christo fratres animarum; Vita S. Joannis Eleemosynarii Alexandrini Patriarchae* [*Leben des heiligen Allmosen-Gebers Joannis Alexandrinischen Patriarchens, Żywot S. Jana Almużnara: Alexandrinskebo Patrijarchy, Alamisnás Sz. Jánosnak Alexandriai patriárkának Élete*]; *Leges et statuta almae Confraternitatis sub nomine Glorioso Sancti Joannis Eleemosynarii and Memoriale Em. Eszterházi, episcopi Zagrabiensis, ad cardinalem de Saxoniam*. Research has shown that he did not write *Conclusiones selectionis theologiae and Illustres Eszterhazianae gentis heroes*. These texts testify

to his strong anti-Reformation politics, but also to his extremely prolific patronage of various kinds of art. Twenty-four hitherto unknown dedications tell us about the great social popularity and weight of his personality. This is also evidenced by the solemn speeches and funeral orations written for Esterházy's major life events, which are still unknown in our region. We know three solemn texts written by Benedictus Szlavkovszky, Michael Tankovits and an anonymous author in honour of Esterházy's appointment as Archbishop of Esztergom, when he was at the same time appointed Chancellor of Hungary and celebrated the jubilee of his sixtieth birthday. From the celebration of the fiftieth anniversary of the priesthood of Imrich Esterházi, seven writings have been preserved from Gerhard Cornelius van Driesch, Joannes Krisan, Joseph Waismayr, Matthias Mack, József Révay and two anonymous authors. Three funeral orations have also been preserved. They were written by Emerico Kelcz, Leopold Fischer and Márton Biró Padányi. Archival sources relating to his extensive patronage, political and ecclesiastical activities have been preserved in Bratislava, Esztergom, Budapest, Vienna, Zagreb and the Vatican.

Mgr. Katarína Orviská

Centrum vied o umení SAV
org. zložka Ústav dejín umenia
Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava
e-mail: katarina.orviska@pobox.sk